

YAŞAM PİYANGOSU

[The Survival Lottery]

John Harris, İngiltere

Cambridge University Press, Philosophy, 1975

Çeviri: Bilhan GÖZCÜ

Şeyma İMAMOĞLU

Remziye Hatice SARIYAR

Esmâ Nur ÜLKER

Alper YAVUZ

Selman YERİNDE¹

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Felsefe Bölümü
alper.yavuz@msgsu.edu.tr

¹ Bu çeviri 2020-21 Bahar döneminde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde verilmekte olan Modern Dillerde Felsefe Metinleri II lisans dersinin katılımcıları olarak ortak çalışmamızdır. Çeviriye katkısı için Erim Bakkal'a ve metni baştan sona okuyup düzeltmeler öneren Eylem Hacımuratoğlu ve Hakan Yücefer'e teşekkür ederiz. Çevirinin kaynağı şu yazıdır: Harris, J. (1975). The Survival Lottery. *Philosophy*, 50(191), 81-87. (ç.n.)

Organ nakli işlemlerinin kusursuzlaştırıldığını varsayalım; bu durumda, ölmek üzere olan iki hasta organ nakilleriyle kurtarılabilirken, cerrahların ellerinde gerekli organlar olmasına ve o organlara gereksinimi olan başka hastaları olmamasına karşın onlar yine de bu iki hastanın ölmesine göz yumuyorlarsa, bu hastaların doktorlar yaşamlarını kurtarmayı reddettikleri için öldüklerini söyleme eğiliminde oluruz, dahası bunu söylemeye hakkımız olur. Ancak ellerinde boşta (spare) organlar yok ve başka şekilde de bunları elde edemiyorlarsa doktorların yapabileceği bir şey yoktur, hastalarını kurtaramadıkları için onların ölmelerine göz yummak zorunda kalırlar. Bu durumda, doktorların hastalarının ölümüne neden olduklarını hiçbir biçimde söyleme eğiliminde olmayız. Bununla birlikte, ölmek üzere olan Y ve Z adlı iki hastanın ölüme terk edildikleri için mutlu olmadıklarını da varsayalım. Onlar kendilerini kurtarmak için kullanılabilir hiçbir organın bulunmadığı düşüncesinin tam anlamıyla doğru olmadığını söyleyebilirler. Y yeni bir kalbe, Z ise yeni akciğerlere gereksinim duymaktadır. Sağlıklı tek bir insan öldürülse, onun organları alınarak her ikisinin de kurtarılacağına işaret ederler. Doktorlar ve biz böylesine bir adımın teknik olarak olanaklı olsa da söz konusu bile olamayacağı düşüncesinde büyük olasılıkla ortaklaşırız. Hastaları kurtarmak amacıyla sağlıklı kişileri kurban etmeyi reddettikleri için doktorların hastalarını öldürdüklerini söylemeyiz. Bu türden cerrahi Robin Hoodluk söz konusu olamayacağından Y ve Z'ye kurtarılamayacaklarını ve öldüklerinde doktorların ihmaliyle değil de doğal nedenlerle ölmüş olacaklarını söyleyebiliriz. Buna karşılık Y ve Z bu düşünceye katılmazlar, eğer sağlıklı bir insanı öldürmez ve organlarını kullanmayıp kendilerini kurtarmazlarsa doktorların ölümlerinden sorumlu olacaklarında ısrar ederler.

Türlü nedenlerle filozoflar yaşam kurtarma amacıyla olsa bile öldürmememiz gerektiğini düşünmüşlerdir. Onlar öldürmek ve ölmesine göz yummak arasında ahlaki bir fark olduğuna inanırlar. Bu görüşe göre, öldürmemek katı bir yükümlülükken yaşam kurtarmak daha hafif türden bir ödev olduğundan Y ve Z'nin yaşayabilmesi için A'yı öldürmek düşünülemez. A. H. Clough'nun "Öldürmemelisin ancak yaşatmak için işgüzarca çaba harcamana gerek yok" özdeyişi bu bakış açısını açıkça dile getirir. Ölmek üzere olan Y ve Z, Clough'nun bu özdeyişinden çok etkilenmedikleri için hoş görülebilirler. Onlar masum bir insanın öldürülmesinin yanlış olduğuna katılırlar ve buna yönelik mutlak bir yasak konulmasını kabul etmeye hazırdırlar. Onların katılmadıkları nokta A'nın kendilerinden daha masum olduğudur. Y ve Z sözlerini şöyle sürdürebilirler: Ölümleri başkalarını yaşatabilecek olsa bile, masum

insanların halihazırda kabul edilen öldürülmeme hakkı talihli olanların yaşamını talihsiz olanlarınkine yeğleyen bir karardır yalnızca. A ölümü hak edecek bir şey yapmama anlamında masumdur, ancak Y ve Z de bu anlamda masumdur. Yalnızca hastalıklı organları olacak kadar talihsiz oldukları için ölmesi gereken neden onlar olsun? Olabildiğince çok sayıda insanın yaşamda kalmasını sağlama yükümlülüğümüz olduğuna insan yaşamının pek çok alanında inanırken kendilerinin yaşamalarının veya ölmelerinin neden şansa bırakılması gerektiğini sorgulayabilirler.

Y ve Z şunu öne sürer: Bir doktorun bir hastayı tedavi etmeyi reddetmesi o hastanın ölümüyle sonuçlanırsa doktor hastayı ateş ederek öldürmüş gibi olur ve tam olarak aynı şekilde, doktorlar Y ve Z'nin gereksinim duyduğu organları nakletmeyi reddederse, bu retle yine Y ve Z ateş edilerek öldürülmüş gibi olacaktır. Doktorlar ve hatta onların eylemsizliğini savunan toplum, yaşamları kurtarabilmek için öldürmenin kendilerinden beklenmediğini, yasa veya uzlaşımın bunu gerektirmediğini (aslında durum tam olarak bunun tersidir) söyleyerek kendilerini savunamazlar çünkü bu geleneğe ya da otoriteye başvurmaktan başka bir şey olmaz. Kendi ahlaki değerlendirmesini yapan bir kişi, bu koşullar altında bir can karşılığında iki can mı yoksa iki can karşılığında bir can mı kurtarması gerektiğine karar vermelidir. 'Üçüncü kişiler' olarak adlandırılanları daha önceden bu türden hesaplamalara hiç katmamış olmamız, bunları daha önceden hiç ilgili görmemiş olmamız şimdi öyle yapmamıza karşı bir uslamlama olmaz. Kuşkusuz, hastalarından birkaçı yeni organlara gereksinim duyduğunda doktorların sokaktan geçen birilerini kolayca yaka paça sürükleyip getirmelerine izin verilmesine karşı iyi uslamlamalar vardır. Bu türden bir eylemin kurbanlar, tanıklar ve toplumun geneli için yaratacağı korku ve endişe gibi zararlı yan etkiler de bu düşünceden vazgeçmek için bize ek gerekçeler sağlar. Y ve Z bunun farkındadırlar ve birazdan ortaya koyacakları önerileri ile doktorların eline böylesi bir güç vermeye yönelik karşı çıkışları büyük oranda giderecek, söz konusu zararlı yan etkilerin en azından bir bölümünü ortadan kaldıracaklardır.

Doktorlar beklenenin tersine kendilerini Y ve Z'nin serzenişlerine yanıt vermek zorunda hissederlerse şu uslamlamayı sunabilirler: Bir insan, yaşamını kurtarabileceği birisinin ölümünden, ancak ilgili durumun tüm koşulları çerçevesinde, eldeki araçlarla o kişiyi kurtarmış olması gerekiyorsa sorumludur. Bu nedenle bir doktor, tedavi edilmezse ölecek

bir hastayı tedavi etmeyi kolayca reddeder ya da ihmal ederse katil olabilir; ama hastayı ancak bir masumu öldürmek gibi hiçbir koşulda yapmaması gereken bir şeyi yaparak kurtarabilecekse durum böyle değildir. Y ve Z yapılmaması gereken bir şeyin yapılmaması konusunda kolaylıkla hemfikir olup yine de şunu söyleyebilirler: doktorlar ve dolayısıyla toplumun genelinin her şeyi hesaba katarak iki kişinin kurtarılması için bir kişiyi öldürmesi gerekiyorsa bunu yapmamak sonuçta ortaya çıkacak ölümler için sorumluluk doğuracaktır. Y ve Z'nin önerisinin masum insanların ölümünü gerektirmesi, bu önerinin dikkate alınmasına karşı çıkmak için bir gerekçe olamaz çünkü bu yalnızca söz konusu sorunla yüzleşmeyi reddetmek ve böylelikle buna benzer durumlarda ne yapılması gerektiğiyle ilgili bir karara varma zorunluluğundan kaçınmak olur. Y ve Z'nin savı, kendi planlarının benimsenmemesinin de masum insanların ölümüne neden olacağı, hatta sunulan seçenekten daha çok sayıda masum insanın ölümüne neden olacağıdır.

Bu son söyleneni desteklemek, doktorların bağışçılarını rastlantı sonucu hastanenin önünden geçenler arasından seçmelerine olanak tanınmasının yaratacağı keyfiliği ve bunun doktorların eline vereceği olağanüstü gücü ortadan kaldırmak, yan etkilerle ilgili kaygıları azaltmak ve son olarak neden zavallı A'nın kurban seçildiğini merak edenlerin gönlünü almak için Y ve Z şu tasarımı ortaya atarlar: Herkese bir tür piyango numarası verelim. Doktorlar organ nakilleriyle kurtarılacak ölmek üzere olan iki ya da daha çok hastaları olduğunda ve 'doğal' ölümler yoluyla uygun hiçbir organ elde edilmediğinde, uygun bir bağışçı bulması için merkezi bir bilgisayara başvurabilirler. Sonrasında bilgisayar bir bağışçının numarasını rastgele seçecek, o kişi öldürülecek ve böylece iki ya da daha çok insanın yaşamı kurtarılacak. Kuşkusuz bu tasarım uygulanacaksa 'öldürüldü' yerine uygun bir örtmece (euphemism) bulunacaktır. Belki yurttaşların başka yurttaşlara 'yaşam vermek' için çağrılmasından söz etmeye başlayacağız. Organ nakli işlemlerinin iyileştirilmesiyle birlikte, böylesi bir tasarım şu anda yitirmekte olduğumuz çok sayıda yaşamın kurtarılması olanağını sağlayabilir. Gerçekten de bağışçıların yaşamlarını yitirmesini hesaba kattığımız durumda bile vakitsiz ölümlerin yıllık sayısı çarpıcı bir biçimde düşebilir, öyle ki herkesin çok ileri yaşlara kadar yaşama şansı artabilir. Benimsenmesinin sonucu bu olacaksa (ve pekâlâ olabilir de) böylesi bir tasarımı kolayca göz ardı edemeyiz. Kuşkusuz şöyle bir karşı çıkış gelebilir: Yaşlı insanların yaşamlarını sürdürmek için organ nakline gençlerden daha çok gereksinim duymaları beklenir ve tasarım bu nedenle kaçınılmaz olarak yaşlıların egemen olduğu bir

toplumun ortaya çıkması sonucunu doğurur. Bu türden bir toplumun sakıncalı olduğu düşünülüyorsa, nüfus içinde optimum kabul edilen yaş dağılımının gözetilmesini sağlayacak bir bilgisayar programının tasarlanacağını varsayabiliriz.

Gezegenerler arası yolculuk aracılığıyla bize benzeyen ancak toplumlarını bu tasarıya göre düzenlemiş insanların yaşadığı bir dünya bulduğumuzu varsayalım. Burada kimsenin mutlak bir yaşam hakkının ya da kendisine karışılmama hakkının bulunduğu varsayılmıyor olsun, buna karşılık olabildiğince çok sayıda insanın uzun ve mutlu yaşamın tadını çıkarabilmesinin sağlanması için her zaman her şey yapılıyor olsun. Böylesi bir dünyada [‘yaşam verme’] sırası geldiğinde kaçmaya çalışan ya da kimsenin kendi yaşamını almaya hakkı olmadığını gerekçe gösterip direnen bir kişi pekâlâ katil sayılabilecektir. Bu türden bir dünyada yaşamayı yeğleyip yeğlememek bize kalmış ancak orada yaşayanların ahlak anlayışı elbette saygı duyabileceğimiz bir ahlak anlayışı olacaktır. Bu dünya bizimkinden açıkça daha barbarca, acımasız ya da ahlak dışı olmayacaktır.

Y ve Z bu tasarımın her duruma uygulanmasında bir istisna bulunduğunu kabullenmeye hazırdır. Kendi talihsizliklerine kendileri neden olan insanların bu piyangodan yararlanmasına izin vermenin haksızlık olacağını farkındadırlar. (Yoğun sigara kullanımı nedeniyle akciğer kanseri olmuş) W ve (içkiden karaciğeri tükenmiş) X aşırı zevklerine yeniden kavuşabilsin diye yeme içme konusunda azla yetinen B’yi öldürmenin adaletsiz olacağı açıktır.

Bu piyango tasarımına hangi karşı çıkışlar gelebilir? Umutsuz bir ilk deneme olarak güvenlik isteği gündeme getirilebilir. Böylesi bir tasarı yürürlükteyken *onların* kapımızı ne zaman çalacağını asla bilemeyiz. Postayla gelen her gönderi bir ölüm cezası getirebilir, gece duyulan her ses merdivenlerdeki bot sesleri olabilir. Ancak gördüğümüz üzere, gerçekte son fedakarlığı yapmak için çağırılma olasılığı trafikte var olan ölüm riskinden daha az olabilir ve çoğumuzun yatağımızda yarın [trafikte] ölme olasılığının yarattığı korkuyla titreyerek yatıyor olduğu söylenemez. Gerçekte böylesi bir tasarı yürürlükteyken yaşamlarımız pekâlâ daha güvende olabilir.

Bireyselliğe saygı duyuyor ve her insanı kendi tarzında biricik sayıyorsak, ne kadar çok sayıda sağlıklı birim bulundurursa o kadar değerli sayılan bir yapı içinde bireylerin yalnızca birbirleriyle değiştirilebilir birimler olarak düşünülür gibi görüldüğü bir toplumu reddetmek

isteyebiliriz. Ancak Y ve Z elbette A'nın bireyselliğinin neden kendilerinininkinden daha değerli bulunduğunu bilmek isteyecektir.

Bir başka makul karşı çıkış da Tanrı gibi davranıp insanların yaşamlarıyla oynama konusundaki doğal isteksizlik, yazgının belirlediği yaşam olanaklarının yeniden dağıtımı için yapılan her girişimin yanlışı olduğu, Y ve Z'nin ölümleri 'doğal' olacakken onları kurtarmak için öldürülen birinin ölümünün insan eliyle gerçekleşmiş olacağı duygusuyla ilgilidir. Ancak bir şeyleri değiştirebiliyorsak, bunu yapmamayı seçmek de dünyada neyin gerçekleşeceğini belirlemek olacaktır.

Öldürmek ve ölümüne göz yummak arasındaki sözde ahlaki fark da Y ve Z'nin savlarını reddetmek için kayda değer bir neden sayılamaz. Piyangoyu destekleyenlere gerçekten karşı çıkmak ve Y ve Z'yi başımızdan savmak değil gerçekten yanıtlamak istiyorsak, bunu piyanonun öldürmeyi gerektirdiğini söyleyerek ve bu nedenle ona karşı çıkararak yapamayız çünkü bu, gördüğümüz üzere, olabildiğince çok sayıda insanı kurtarmamanın da öldürmek anlamına gelip gelmediği sorusunu doğuracaktır.

Öyleyse Y ve Z'nin önerdiği toplumu yeğlemek, azizliğin zorunlu olacağı bir toplumu benimsemek olacaktır. Her birimizin, bu amaçla çağrıldığımızda kendi yaşamlarımızdan başkaları için vazgeçmenin bağlayıcı bir yükümlülük olduğunu kabul etmemiz gerekecektir. Böylesi bir toplumda bu ödevini yerine getirmeyenler katil olacaktır. Bu türden bir topluma ve aslında Y ve Z'yi kurtarmak için A'nın öldürülmesini gerektirecek her ilkeye yönelik en umut verici karşı çıkışın öz-savunma hakkına bağlılığımız olduğunu düşünüyorum. Y ve Z'yi kurtarmak için A'yı öldürebiliyorsam, o da P ve Q'yu kurtarmak için beni öldürebilir ve ancak bunu kabul etmeye hazırsam piyangoyu yeğlerim ya da bir insanın öldürülmesini ancak böylelikle birden fazla sayıda başka insanın yaşamı kurtulacaksa kabul etmeye hazır olurum. Elbette piyango tasarısına kendini savunma hakkı temelinde karşı çıkmanın paradoksal bir yanı vardır çünkü sunulan hipoteze göre [*ex hypothesi*], piyango tasarısının uygulanması durumunda her insanın çok ileri yaşlara kadar yaşama şansı daha yüksek olacaktır. Böylesi bir tasarımı kabul etmek öngörülen gerekçelerle akılcı, yararçı (utilitarian) gerekçelerle belki de zorunlu olsa bile yine de kimsenin yaşamından başkaları için vazgeçmek zorunda olmaması gerektiği duygusu birçok kişinin bu tasarıdan uzak durmasına neden olur. Y ve Z, bir kez

daha, öz-savunma hakkının başkalarını olduğu kadar kendilerini de kapsamı gerektiği karşılığını verecektir; başka bir insanın öldürülmesi koşuluyla yaşayabilecekleri doğru olsa da ölmelerine göz yumulması durumunda birisinin onların cesetlerini çiğneyerek yaşamını sürdüreceğinin de doğru olduğunu savunacaklardır.

Yaşam piyangosu uygulamasının, doktorların yoldan geçenleri kolayca yakalayıp [organ nakli bekleyen] talihsiz kişi yararına parçalara ayırmalarının kurbanlar, tanıklar ve toplum geneli üzerinde yaratacağı korku ve endişe gibi zararlı yan etkileri gidermek için yeterince gelişmiş olmadığı öne sürülebilir. Sonuçta yine de bağışçıların bulunması gerekecektir ve bu işlem, nasıl yürütülürse yürütülsün, ilgili herkes için yine de büyük olasılıkla endişe verici olacaktır. Piyango tasarısı, yaşam ve ölüm kararlarının doktorlara bırakılması keyfiliğini ortadan kaldıracak ve bu türden korkunç bir gücün herhangi bir bireyin elinde olması olasılığını yok edecek ancak korku ve endişe sürecektir. Büyük olasılıkla isteksiz kurbanları yakalamak zorunda olmanın etkisi bizi duraksatacaktır. Belki ancak uzun dönemli eğitim ya da propaganda tiksintimizi ortadan kaldıracaktır. Bununla birlikte bu tiksintinin durumla ilgili doğrular ve yanlışlar bakımından neyi açığa çıkardığını değerlendirmek daha zordur. Yalnızca gaddar insanların piyango tasarısını uygulayacak kadar vicdanlarının sesini duymazdan gelebileceğini söyleme eğiliminde olabiliriz. Buna karşılık vicdanın sesi her zaman en güvenilir yol gösterici değildir. Varolan durumda Y ve Z bu sesin salt dayanıksızlık ve yaşamlara mâl olan aşırı titiz bir kendine düşkünlük olduğunu savunacaklardır. Y ve Z ölümün ne zaman ve kim için olursa olsun endişe verici bir deneyim olduğunu ve bu nedenle ne kadar az olursa o kadar iyi olduğunu bize anımsatacaklardır. Piyango tasarısının yan etkilerinin bir bölümü olarak endişe duyacak kurban ve tanıklar, bu tasarının uygulanmamasının yan etkilerinin bir bölümü olarak acı çekecek olanlardan daha az olacaktır.

Son olarak, öldürerek yaşam kurtarma düşüncesine değil ama ‘üçüncü kişilerin’ dahil edilmesine yönelik daha sınırlı bir karşı çıkış getirilebilir. Bu karşı çıkış, aynı sayıda yaşamı korumak ve başka kimsenin yaşamını tehlikeye atmamak için X’in kalbini Y’ye ya da Y’nin akciğerlerini X’e neden vermeyelim biçiminde dile getirilebilir. Y ve Z’nin bu karşı çıkışa verdikleri yanıt önceki uslamalarından farklıdır. Y ve Z planlarını ‘üçüncü kişiler’ olarak adlandırılanları dışarıda bırakacak biçimde değiştirmenin toplumun geri kalanıyla eşit ilgi ve saygı görme haklarını ihlal edeceğini ileri sürerler. Böyle bir önerinin, yeni organlara ihtiyacı

olan talihsiz kişilere, yaşamları toplumun talihli üyelerininkinden daha değersiz görülen bir sınıfmış gibi davranmak anlamına geleceğini savunurlar. Nasıl bir gerekçelendirme ile bağışçı olarak kullanmakta haklı olacağımız bir grup insanı seçip diğer bir grubu dışarıda bırakabiliriz? Bu türden bir adımı önereceklerin aklında şöyle bir şey olmalı: Y ve Z yaşamlarını sürdüremeyeceklerine, her durumda öleceklerine göre, adlarını piyangoya yazmanın bir zararı olmaz çünkü böylelikle onların ölüm olasılıkları artmayacağı gibi aslında neredeyse kesinlikle azalacaktır. Ancak bu Y ve Z'nin söylediği her şeyi görmezden gelmekten başka bir şey olmaz. Çünkü önerdikleri piyango tasarısı benimsenirse onlar zaten ölmeyecekler—ölüm olasılıkları piyangoda numarası çıkabilecek başka herhangi bir katılımcıdan daha yüksek veya daha düşük olmayacak. Böylece bağışçıların talihsiz kişiler arasından seçilmesine ilişkin bu gerekçe ortadan kalkar. Başka herhangi bir gerekçenin de Y ve Z'nin, yaşamları toplumun geri kalanından daha az saygıya değer bir sınıfın üyeleri olarak ayrımcılığa uğramaları sonucunu doğurması kaçınılmazdır.

Ölmekte olup organ nakilleriyle ya da başka herhangi bir yolla yaşamları kurtarılamayacak kişilerin bilgisayar programında seçilecek öncelikli grup olması gerektiğini öne sürmek daha makul olabilir. Ancak bir insanın “ölmekte” olarak sınıflanabilmesi için ölüm ondan ne kadar uzakta olmalı? Böyle sınıflananlar yaşamlarındaki son birkaç gün ya da haftanın kendileri için değerinin başkalarının kalan büyük olasılıkla daha uzun yaşam süresinin onlar için değerine eşit (belki de daha değerli) olduğunu öne sürebilirler. Toplumun bir alt-sınıfına haksız yere ayrımcılık yapmadan olanaklı bağışçılar sınıfını sınırlandırma sorunu sanırım çözümsüzdür.

Yaşam piyangosu için durum böyledir. Yararcılar bunu desteklemeliler, mutlakçılar² (absolutists) ise masum insanların ölümünü gerektirmesi nedeniyle karşı çıkamazlar çünkü Y ve Z'nin savunmasına göre herhangi bir alternatif de masum insanların ölümünü gerektirecektir. Mutlakçı, karşı çıkışını sürdürmek isterse pozitif ve negatif öldürme arasında ahlakı ilgilendiren bir fark olduğunu göstermelidir. Bu karşı çıkış devasa bir kaynakçası olan geniş bir konuya kapı açar ancak Y ve Z ölmektedir ve bunları kapsamlı bir biçimde incelemeye zamanları yoktur. Onların durumunda bu ahlaksal farkı yaratabilecek bir özellik için en olası aday Y ve Z'nin kötücül niyetidir. Bir mutlakçı şunu rahatlıkla öne sürebilir: Kimsenin Y ve Z'nin ölümlerini istememesine, mutlaka ölmelerini dilememesine ya da

² Ahlak ilkelerinin bağlama göre değişkenlik göstermediğini savunan görüş. (ç.n.)

herhangi bir nedenle ölümlerini amaçlamamasına karşılık onlar A'yı öldürmeyi (ya da onun ölmüş olmasını) amaçlar. Ancak Y ve Z buna şöyle yanıt verebilir: A'nın ölümü planlarımızın bir parçası değil, biz yalnızca onun birkaç organını kullanmak istiyoruz, onlar olmadan yaşayamıyorsa... *yazık!* Yapay organlarla sorun çözülebilecek ve böylece piyango tasarısı boşa çıkacak olsa kimse Y ve Z'den daha mutlu olmayacaktır.

Mutlakçı uslamlanmanın bir biçimi belki geçerliliğini korur. Bu, genel bir görgü ilkesiyle ilgili Orwellci bir tutum almayı gerektirir. Usamlama şöyledir: Y ve Z'nin önerdiği türden 'ürkütücü' hesaplamalara girmek bile körelmiş bir duyarlılığın, sağlıksız ve bozulmuş bir zihnin göstergesidir. Bu usamlamanın farklı biçimlerini son zamanlarda Noam Chomsky (*American Power and the New Mandarins*) ve Stuart Hampshire (*Morality and Pessimism*) geliştirmiştir. Elbette yorulmak bilmez Y ve Z kendi hesaplamalarının herhangi bir anlamda 'ürkütücü' olduğunu kabul etmeyecek ve var olan koşullar içinde bunların eldeki en insancıl yöntem olduğunu söyleyecektir. Dahası, görgü kurallarıyla ilgili Orwellci tutumun dar görüşlü bir zihnin ürünü olduğunu ve akılcı usamlamaya uygun olmadığını öne süreceklerdir. Böylesi bir ilkenin akla uygun herhangi bir savunusu, Hampshire'ın usamlamasında görüldüğü üzere, insan yaşamına saygı benzeri kavramlara başvurmak zorundadır; Y ve Z de bunları kendi duruşlarıyla uyumlu duruma getirebilirler.

Y ve Z'ye bir yanıt verilebilir mi? Bunu belki de yalnızca ahlaksal sezgiye dayanarak, yaşam piyangosuyla ilgili yanlış bir şeylerin olduğu duygusuyla ilgili ısrara ve bu duygunun A'nın ölümüne neden olmamız ile Y ve Z'nin ölümlerine neden olmamız arasında ahlaki ilgilendiren bir fark olmasından kaynaklandığı konusundaki güvene dayanarak yapabiliriz. Yaşam piyangosunu uygulayan, bunun herkesçe kabul gördüğü ve başka türlü olsa yitirilecek çok sayıda yaşamın kurtarıcısı olarak görüldüğü bir toplumla karşılaşsak sezgilerimize olan bu güveni koruyabilir miyiz, bunu bilmek ilginç olurdu.

Piyangoyu uygulamak açısından elbette büyük pratik güçlükler olacaktır. Birçok durumda bir kişinin kötülüğüne kendisinin neden olup olmadığına karar vermek acı verici derecede güç olacaktır. Bir kişi sayısız yolla kendi kötü durumuna neden olabilir ve birisinin kendi yazgısı üzerinde ne boyutta ya da ne kadar belirleyici düzeyde sorumlu olduğunu saptama işi zorlu olacaktır. Kişinin kendi kötü durumundan sorumlu olmadığından emin olabildiğimiz

durumlarda da bu güveni onu kurtarmamıza yetecek kadar erken sağlayabilecek miyiz? Kötüye kullanmak isteyen ve bunu yapabilecek olan birinin elinde piyango tasarısı güçlü bir silah olacaktır. Piyangonun vicdansız bilgisayar programcılarına karşı güvenli olduğundan emin olabilecek miyiz? Belki de bu türden pratik güçlüklerin yaşam piyangosunu organ nakillerinin kusursuzlaşmasının olası olmayan bir sonucu durumuna getirdiği için memnun olmalıyız. Ya da belki de korkuya kapılmalıyız.

Y ve Z'ye tasarılarının güçlükleri ve tehlikelerinin, yararları karşılığında ödenecek çok büyük bir bedel olduğunu söylemek isteyebiliriz. Bununla birlikte, tasarımın reddedilmesi durumunda da ödenmesi gereken yüksek, belki de daha yüksek bir bedel olduğu açıktır. Bu bedel Y ve Z'nin ve benzeri çok sayıda kişinin yaşamlarıdır ve onların planlarını reddetmemizin gerekçesinin altıncı buyruğa³ uymamız olduğunu varsayarsak kendimizi aldatmış oluruz.⁴

³ *Tevrat*'ta geçen on buyruktan altıncısı olan "İnsan öldürmeyeceksin."e göndermede bulunuluyor. (ç.n.)

⁴ Ronald Dworkin, Jonathan Glover, M. J. Inwood ve Anne Seller'a yararlı yorumları için teşekkürler.